

AVDIOVIZUALNI KOLAŽI NA STALNI RAZSTAVI *MED NARAVO IN KULTURO*

Nadja Valentinčič Furlan

243

IZVLEČEK

Po kratki predstavitvi avdiovizualnih komponent stalne razstave *Med naravo in kulturo* se avtorica posveti avdiovizualnim kolažem. Pri tem analizira kriterije, po katerih so v Slovenskem etnografskem muzeju izbirali avdiovizualne vsebine, opiše postopke dela od ideje do izvedbe konkretnih vsebin ter obdelava način umestitve avdiovizualij v razstavo in tehniko predvajanja. Zaključí z analizo odziva obiskovalcev na avdiovizualne kolaže, ki ga je preverila s pomočjo vprašalnika, in oceno avdiovizualnih kolažev kot posebnega pristopa k uporabi avdiovizualij na razstavah v Sloveniji.

Ključne besede: avdiovizualije, etnografski film, avdiovizualni kolaži, razstava, muzej, avtorske pravice

ABSTRACT

After a brief presentation of the audiovisual components of the permanent exhibition *Between nature and culture*, the article addresses the exhibition's audiovisual collages. The author analyses the criteria used in selecting the audiovisual contents in the Slovene Ethnographic Museum, describes the work procedures from the concept to the execution of the actual contents, and treats the methods used to incorporate the audiovisual elements in the exhibition and their reproduction technique. The article concludes with an analysis of the responses of the museum's visitors to the audiovisual collages, based on a questionnaire, and an evaluation of audiovisual collages as a specific approach to the use of audiovisual elements in exhibitions in Slovenia.

Key words: audiovisuals, ethnographic film, audiovisual collages, exhibition, museum, copyright

Uvod

V Slovenskem etnografskem muzeju (SEM) smo marca 2006 odprli prvi del stalne razstave z naslovom *Med naravo in kulturo*. Ta del razstave temelji predvsem na predmetih (materialni dediščini), ki jih kontekstualiziramo s pomočjo neoprijemljive dediščine. Podatke podajamo skozi različne medije: besedila, risbe, fotografije ter avdiovizualno in računalniško podporo. Za prvi del stalne postavitve smo pripravili tri vrste avdiovizualnih izdelkov: multivizijo, etnološki film in avdiovizualne kolaže.

V uvodnem delu multivizija *Kdo sem, kdo smo* s pomočjo gibljivih slik, fotografij, ilustracij, zemljevidov, govora in glasbe predstavlja Slovenijo in njena štiri etnološka območja: alpsko, mediteransko, osrednje-slovensko in panonsko. Vsebinsko gre za prikaz stavbnih tipov, noše, plesov, glasbe in narečij, torej tistih elementov slovenske kulture, ki jih razstava pretežno ne zajema.

V sobi, posvečeni ribištvu, etnološki film *Spomini nabrežinskega ribiča* dopolnjuje zgodbo čupe Marije, ki je edini povsem ohranjen slovenski morski drevak in največji predmet na razstavi. Čupe so slovenski ribiči v Tržaškem primorju uporabljali vse do sredine druge svetovne vojne in SEM je eno zadnjih odkupil od Babčevih iz Nabrežine. V filmu Zdravko Caharija Babčev pripoveduje o svoji družini, posebnem načinu tunolova in čupah.

244

Kolaži avdiovizualnih zapisov so razporejeni na devetnajstih ekranih po vsej razstavi in v slovenskem prostoru predstavljajo nov način vmeščanja avdiovizualij na razstavo. Kolaži so sestavljeni iz relativno kratkih vizualnih zapisov, ki so večinoma strukturirani glede na logiko postopkov ali dogajanja. Tesno so vpeti v razstavo, z dimenzijami ekranov pa relativno podrejeni njeni pripovedi. Avdiovizualni kolaži so predmet pričujočega članka.

Koncept in kriteriji

Projekt smo imenovali avdiovizualni kolaži ali kolaži avdiovizualnih zapisov pomladi 2005. Ko smo leta 2001 začeli načrtovati avdiovizualne komponente za razstavo, smo govorili o posnetkih za razstavo.¹ Pri izbiri posnetkov za posamezne enote in izdelavi kolažev smo sledili naslednjim kriterijem:

Vsebina posnetkov

Avdiovizualni zapisi podajajo bistvene informacije o razstavljenih predmetih v življenjskem kontekstu, kar največkrat pomeni prikaz delovnih postopkov izdelave predmeta² ali posnetke opravil in šeg, pri katerih te predmete uporabljamo. Pri nekaterih vsebinah prikazujemo širši kontekst, na primer ambiente v bivalni kulturi ali posnetke načina življenja ljudstev sveta.

Strokovni kriterij etnografskega filma

Izbrani avdiovizualni zapisi, kolikor je to mogoče, upoštevajo kriterije etnografskega filma (opravila in postopki so prikazani celovito, sliko spremlja avtentičen zvok, postopki so posneti v avtentičnem okolju, če gre za rekonstrukcijo, je to navedeno, ipd.).³ Prav zato smo gradivo najprej iskali v etnoloških ustanovah (Slovenski etnografski muzej,

¹ To se je nanašalo na posnetke za kasnejše kolaže, etnografski film in multivizija sta bila od začetka posebni enoti.

² Na tem mestu moram razjasniti, da večinoma ne gre za posnetke konkretnih razstavljenih predmetov, ampak za posnetke tipa predmetov. Konkretni razstavljeni predmeti so na posnetkih pri kolažu Pustovanje. Dr. Nena Židov je leta 2004 pustovanje v Vrbiči dokumentiral s kamero, kustos mag. Igor Cvetko pa je tedaj za muzej pridobil pustno opravo belega lovca, ki je razstavljena levo od ekrana.

³ Več o priporočilih v HEIDER 1980.

Avdiovizualni laboratorij Inštituta za slovensko narodopisje pri Znanstveno raziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti) in šele potem drugje.

Notranja struktura

Avdiovizualne enote strukturiramo kot urejeno gradivo. To pomeni, da notranja struktura enote sledi strukturi dogodka ali vsebine, izogiba pa se dodatnim interpretacijam in režijskim posegom in s tem predstavlja zelo izčiščen avdiovizualni dokument. Seveda nas je v mnogih primerih omejevala struktura obstoječih posnetkov. Avdiovizualne enote s sorodno vsebino smo nanizali v kompilacije ali kolaže.

Zvočna podoba

Avdiovizualne enote na zvočni ravni prinašajo sinhrono naravne zvoke, kadar ti 245
obstajajo. Pri strežjih filmih zvoka niso snemali sinhrono, zato so predvajani nemo.⁴ Zvoku smo se raje povsem odpovedali tudi pri odlomkih iz dokumentarnih filmov in televizijskih oddaj, kjer so naravni zvoki zmontirani skupaj z glasbo ali celo povsem prekriti z njo ali s komentarjem v offu. V avdiovizualnih kolažih izjav nismo uporabljali, načeloma pa smo se izogibali tudi govoru, razen kadar je ta sestavni del dogajanja (prvenstveno pri šegah letnega cikla).

Kriterij dolžine in zgoščenosti informacij

Avdiovizualne enote prinašajo zgoščene informacije in so v vizualni pripovedi kratke in ekonomične. Priporočilo Johna Veverke⁵ je, naj bi avdiovizualna enota znotraj razstave ne presegala dolžine treh minut, če obiskovalci gledajo stoje, in sedmih minut, če gledajo sede, samo v izjemnih primerih dopušča deset minut.⁶ Ko smo pripravljali kolaže, tega še nismo vedeli, dolžin smo se držali bolj po intuiciji. Ker pa kolaži pogosto vsebujejo več podenot (kolaž Dom celo deset), končna dolžina lahko nanese precej več (13 minut).

Določitev vsebin kolažev in postopki dela

Kustosi in kustodinje so ob izdelavi koncepta razstave sprejeli dogovor, da z avdiovizualnimi informacijami ne opremljamo vseh segmentov razstave, ampak samo izpostavljene zbirke predmetov. Prosila sem jih, da izdelajo sezname vsebinskih sklopov znotraj njihovega dela razstave, ki jih bomo pokrili z avdiovizualijami. Pripravila sem literaturo, vire in sezname posnetih enot o slovenskih etnoloških vsebinah. Za obdobje do leta 1980 nam je bila v neprecenljivo pomoč knjiga Naška Križnarja Slovenski etnološki

⁴ Tak primer so štiri enote avtorja dr. Borisa Kuharja na 16 mm filmskem traku iz produkcije SEM.

⁵ John Veverka je strokovnjak za interpretacijo kulturne dediščine v muzejih. Konec septembra 2005 je na Ministrstvu za kulturo in v Tehniškem muzeju Slovenije vodil seminar Interpretacija kulturne dediščine, od 12. do 14. januarja 2006 pa v Slovenskem etnografskem muzeju delavnico načrtovanja interpretativne razstave za drugi del naše stalne postavitve. Tedaj je komentiral tudi prvi del stalne razstave *Med naravo in kulturo*.

⁶ Omenjeni podatki temeljijo na raziskavi obnašanja obiskovalcev na razstavah z opazovanjem in merjenjem. Cilj je zelo pragmatičen: čim racionalnejši izkoristek sredstev za izdelavo (dragih) avdiovizualij.

film, Filmografija 1905–1980, za obdobje po letu 1980 pa sem pripravila delni seznam posnetkov Kustodiata za etnografski film in nekaj spletnih naslovov (glej seznam virov in literature). Podatke o filmskem gradivu, ki ga hrani Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije, smo iskali v šestih zvezkih njihovega Filmskega gradiva, saj takrat na njihovem spletnem portalu še ni obstajala možnost iskanja podatkov o zbirki filmov Slovenskega filmskega arhiva.

246 Pri nekaterih vsebinah smo predvideli nova snemanja, sezname potencialno primerne gradiva pa smo delno skrčili že na papirju, še gostejše cedilo pa so bili ogledi gradiva. Nekatero vsebine so bile nedosegljive (poseben režim zaradi krhkosti originalnih nosilcev, založenost gradiva), druge pa niso ustrezale našim zahtevam in kriterijem (igrani prizori, slabe rekonstrukcije, prekratki prikazi, prevelik poudarek na drugih vsebinah ipd.).

Razdelek *Voda in zemlja* so vsebinsko snovali trije kustosi. S kustodinjo za ruralno gospodarstvo mag. Polono Sketelj sva iskali posnetke nabiralništva, lova, ribolova, poljedelstva, predelave lanu in živinoreje. Posnetki nabiralništva in lova so bili redki in po vsebini skromni, zato smo se odpovedali celotni temi. Kustodinja se je pri poljedelskih in živinorejskih vsebinah odločila za prikaz tradicionalnih in modernih kmetijskih postopkov, zato so njeni kolaži precej dolgi.

Kolaž *Gojeni ekosistemi* ob vitrini z motikami prinaša tako posnetke tradicionalne kot moderne obdelave zemlje. Ekran je montiran v višini oči, vendar upoštevamo tudi najmlajše obiskovalce.

Foto: M. Habič, 2006

Kolaž *Suhorobarstvo*: obiskovalci radi izkoristijo stole, da si med ogledom odpočijejo noge.
Foto: M. Habič, 2006

Kustos za obrti mag. Andrej Dular je želel vizualizirati lončarstvo, kovaštvo, suhorobarstvo, urarstvo in čevljarstvo, vendar smo se nazadnje omejili na prve tri teme, ker ni bilo primernih posnetkov zadnjih dveh obrti. Kustodinja za Slovence v zamejstvu, po svetu in tuje etnije pri nas mag. Daša Hribar je želela prikazati načine preživljanja slovenskih izseljencev v različnih okoljih po svetu. Našli sva tri vsebine, po eno iz Združenih držav Amerike, Argentine in Avstralije.

Razdelek *Potrebno in nepotrebno* zajema oblačilno in bivalno kulturo. Kustodinja za oblačilno kulturo mag. Janja Žagar že v izhodišču ni iskala posnetkov enakega tipa kot ostali kustosi, niso je zanimali izdelava, oblačenje, vzdrževanje oblačil sami po sebi, ampak je pripravila zelo strukturiran scenarij, prilagojen konceptu svojega dela razstave. Kasneje smo se dogovorili za tretjo možnost, ki jo obravnavam v zaglavju Avdiovizualni kolaž *Osebni videz*.

S kustodinjo za bivalno kulturo Anjo Serec Hodžar sva pregledali posnetke priprave in uživanja hrane, shranjevanja, počitka in skrbi za higieno. Seveda so to precej intimna opravila, ki jih kamera ne zabeleži pogosto. Nekaj vsebin smo posneli, posnetke iz starejšega obdobja pa smo pridobili v dokaj širokem obsegu, vendar je bilo gradivo zelo različne kakovosti. V fazi montaže Anja Serec Hodžar ni bila več naša sodelavka, zato smo strukturo kolaža izdelali skupaj z dr. Neno Židov kot vodjo projekta prvega

dela stalne razstave in dr. Gorazdom Makarovičem. Nekaterih enot nismo uporabili, ker so bile prekratke, preveč intimne ali so imele druge vsebinske poudarke.

Razdelek *Duhovno in socialno* so koncipirali trije kustosi. Kustodinja za socialno kulturo dr. Nena Židov je izpostavila teme otroške igre, živih jaslic, pirhov in rovašev. Zadnji vsebini smo se odpovedali, ker je bil posnetek zelo kratek in predrag. Posnetki živih jaslic so posebnost, saj jih je kustodinja izbrala kot poseben tip jaslic.

248

Trije ekrani v sobi Duhovno in socialno: na levi kolaž *Pustovanje*, na sredini *Pirhi* in na desni *Žive jaslice*. Foto: M. Habič, 2006

Da bi to poudarili, sta želeli kustodinja in oblikovalka Mojca Turk ekran s to vsebino postaviti znotraj vitrine. Z vidika avdiovizualije je taka umestitev zaradi popačenja slike in slabe prepustnosti zvoka povsem neproduktivna. Prepričal ju je šele argument, da bo ekran v osmih urah zelo segrel notranjost vitrine, kar bo škodilo drugim muzealijam.

Kustodinja za ljudsko umetnost in slikovne vire Bojana Rogelj Škafar je iskala posnetke izdelave trničev in malih kruhkov ter poslikavo panjske končnice. Zadnje tematike nisva dobili na posnetkih, zato sva posneli izdelavo replike. Kustos za duhovno kulturo mag. Igor Cvetko je kot izpostavljeni temi pripravil pustovanja in glasbo, vendar se je navsezadnje odločil za vizualizacijo samo prve teme, ker se je bal, da bo prostor v sobi Duhovno in socialno prenasičen z avdiovizualijami. Glasove inštrumentov namerava obiskovalcem približati z zvokom.

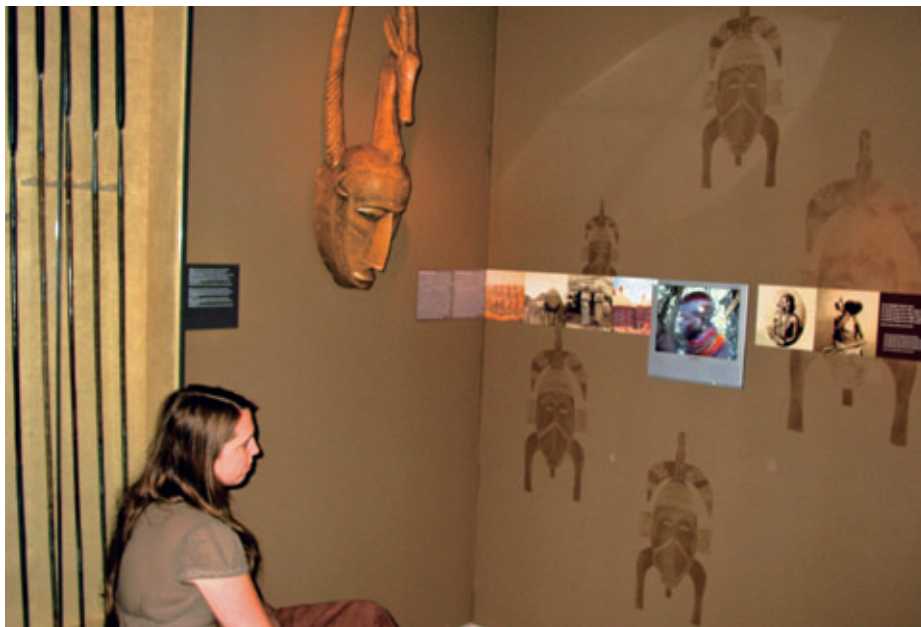
249

Etno-Abecedaž je pedagoginja Sonja Kogej Rus zasnovala tako, da vsaka črka predstavlja en predmet ali pojem, ki ga ponazarja z različnimi mediji. Črko M ilustrirata Miklavževa oprava in kratek avdiovizualni prikaz Miklavževega obhoda. Pregledali sva precej posnetkov miklavževanja, ker pa je bil eden od važnih kriterijev, da vsebina za najmlajše obiskovalce ni preveč nasilna, smo ga navsezadnje raje posneli v starem delu Škofje Loke.

Razdelek *Odsev daljnih svetov* je precej svojstven del stalne razstave in tudi iskanje primernih posnetkov je bilo specifično. Za etnografske posnetke ljudstev sveta sem kustosoma priskrbel pet katalogov Inštituta za znanstveni film (Institut für den Wissenschaftlichen Film) v Göttingenu in spletni seznam vsebin britanskega Kraljevega antropološkega inštituta (Royal Anthropological Institute). Za vsak kontinent smo namreč iskali posnetke ljudstev, katerih predmete razstavljamo, pri čemer so bili najbolj zaželeni posnetki, ki prikazujejo predmete, sorodne razstavljenim, v funkciji. Povezala sem se z obema ustanovama, vendar se je izkazalo, da bi bil nakup posnetkov po naročilu za naš muzej absolutno predraga postavka. Odločili smo se, da bomo posnetke iskali predvsem v Sloveniji, delno na televizijah, delno pri popotnikih.

Kustos za Azijo in Oceanijo Ralf Čeplak Mencin je iskal posnetke ljudstev iz Avstralije, Nove Gvineje in Polinezije, za Azijo pa Indonezije, Kitajce in Tibetance. Kustodinja za Afriko in Ameriko dr. Mojca Trčelj je sprva pripravila obsežen seznam tistih ljudstev iz vseh treh Amerik in Afrike, katerih predmete je izbrala za razstavo, vendar smo bili prisiljeni v kompromise. Dr. Mojca Trčelj je med drugim izbrala tudi posnetke iz filma *Sledovi* o prisotnosti Friderika Barage v Severni Ameriki, vendar smo se kasneje z dr. Markom Frelihom kot njenim naslednikom in Ralfom Čeplakom Mencinom dogovorili, da kolaži v razdelku *Odsev daljnih svetov* prikazujejo samo način življenja ne-evropskih ljudstev. Ko smo izpustili posnetke sledov našega misijonarja, je ostal le skromen prikaz življenja Otavancev in Očipvejcev. Vsi poskusi, da bi pridobili nove posnetke Indijancev Severne Amerike, so se zaenkrat končali neuspešno.

Iz zgornjih opisov je razvidno, da smo za projekt izdelave avdiovizualnih kolažev vzporedno izvajali nova snemanja (razporejena glede na letni čas in druge danosti) ter pregledovanje in izbiranje gradiva. Seveda smo najprej preverili posnetke, ki jih hranimo v Kustodiatu za etnografski film v SEM, naslednji korak je bil Avdiovizualni laboratorij

Kolaž *Afrika* med drugim predstavlja posnetke Toma Križnarja, ki dokumentirajo življenje Nub in Turkan. Foto: M. Habič, 2006

ISN ZRC SAZU kot etnološka institucija, ki že dobri dve desetletji sistematično snema etnografske vsebine. V Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu RS smo pregledovali predvsem starejše posnetke in posnetke vsebin, ki danes niso več žive. Navsezadnje je prišla na vrsto Televizija Slovenije, kjer smo iskali predvsem posnetke iz oddaj, katerih scenaristi ali strokovni sodelavci so bili etnologi, in nekatere starejše posnetke, navedene v Filmografiji slovenskega etnološkega filma. V ta namen smo poslali čim bolj opredeljene poizvedbe v Oddelek za arhiviranje in dokumentacijo. Avtorje posnetkov za neevropski del smo poleg tega iskali tudi med popotniki in seveda smo se najprej povezali s kolegi etnologi in Tomom Križnarjem.

Izvor posnetkov in urejanje avtorskih pravic

Avtorske pravice so v zadnjih desetletjih vedno pomembnejši faktor pri vsakem delu z avdiovizualijami. Moralne avtorske pravice (predvsem pravica spoštovanja dela, pravica priznanja avtorstva) so neodtujljive, kar v prvi vrsti pomeni, da smo vedno in povsod dolžni navajati avtorje avdiovizualnega dela. Materialne avtorske pravice pa različni avtorji in ustanove razumejo zelo različno. Med postopki urejanja avtorskih pravic sem naletela na mnoge dileme, ki mi jih je razjasnil strokovnjak za avtorsko pravo dr. Miha Trampuž z Avtorske agencije za Slovenijo.

Za vse avdiovizualne projekte velja, da je najlažje delati z gradivom lastne produkcije, saj smo za tuje gradivo dolžni urediti avtorske in sorodne pravice.⁷ Gradivo drugih etnoloških ustanov, predvsem Avdiovizualnega laboratorija ISN ZRC SAZU, smo dobili v uporabo brez kompliciranih postopkov urejanja dovoljenj za uporabo. Edini pogoj, ki ga je postavil dr. Naško Križnar, je bil, da izvirnega gradiva ne odnašamo iz Avdiovizualnega laboratorija, zato smo montažo izvedli v njihovem studiu z Miho Pečetom.

V Slovenskem filmskem arhivu pri Arhivu RS nam je njihova sodelavka Marta Rau dala navodila za urejanje dovoljenj, upoštevajoč tako zakon o avtorskih in sorodnih pravicah kot tudi izkušnje z avtorji in producenti. Avtorji so nam večinoma dovolili brezplačno uporabo, razen enega, ki je za posnetke postavil tako visoko ceno, da smo se jim odpovedali. Producente oziroma njihove naslednike smo v primeru dveh filmov prosili za premontiranje gradiva.⁸ Film *Zadnje lastovke* iz Vibine produkcije vzporedno prikazuje pašo in izdelavo trničev, zato smo na Filmski sklad RS kot naslednika Vibe naslovili prošnjo za poseg v gradivo in dobili dovoljenje za strnjen prikaz izdelave trničev in pisav zanje. Dovolili so nam tudi, da 8,5-minutni odlomek lova na ciplje iz filma *Morje* je dobro iz produkcije *Viba* filma precej okrajšamo.

Televizija Slovenije nas je kot zunanje naročnike obremenila s kompliciranimi postopki urejanja avtorskih pravic predvsem zato, da se je kot producent zavarovala pred tožbami avtorjev. Ko smo oddali prošnjo z izbranimi enotami, s podatki o avtorjih in z natančno minutažo odlomkov, so zahtevali, da pridobimo dovoljenja avtorjev za prikazovanje posnetkov v sklopu razstave. Po zakonu o avtorski pravici so avtorji pri dokumentarnih filmih pisec scenarija, glavni režiser, direktor fotografije (glavni snemalec) in skladatelj filmske glasbe⁹, pri čemer po njihovi smrti avtorske pravice prehajajo na njihove naslednike. Dopise za posnetke plesov, suhorobarstva in notranjosti hiš na Vrsnem sem poslala trinajstim avtorjem ter štirim naslednikom avtorskih pravic. Izjemni posnetki o izdelavi malih kruhkov so bili brez podatkov o avtorstvu, zato je Televizija Slovenije dala embargo nanje. S pomočjo Jožice Hafner z Oddelka za arhiviranje in dokumentacijo TVS sem uspela identificirati avtorja in tudi njemu poslala prošnjo za uporabo posnetkov na naši razstavi. Televizija Slovenije je bila edina institucija, ki nam je poleg stroškov raziskovanja, pregledovanja in presnemavanja zaračunala tudi dokaj visoko uporabnino za gradivo. Za posnetke Janomami Indijancev iz ciklusa dokumentarnih oddaj *Iz tropskega deževnega pragozda*, ki jih hrani Televizija Slovenije, se je nazadnje izkazalo, da niso njena last. Njihov kompletni avtor Andrej O. Zupancič je za urejanje avtorskih pravic pooblastil Avtorsko agencijo za Slovenijo, s katero smo nato podpisali pogodbo.

Ostale posnetke smo pridobili od drugih televizij, produkcijskih hiš in posameznikov. Deželni sedež RAI za Furlanijo - Julijsko krajino (slovenski program) v Trstu je dovolil brezplačno uporabo posnetkov o izdelavi sodov v Argentini. Sodelovali

⁷ Dr. Trampuž svetuje, da prenos pravic uredimo predhodno in s pisno pogodbo. Zahvaljujem se mu za pripombe k delu besedila, ki obravnava avtorske pravice, prav tako pa tudi za pravni poduk pri urejanju avtorskih pravic.

⁸ Tu gre za avtorsko materialno pravico do predelave, opomba dr. Trampuža.

⁹ Avtorja glasbe sem pravzaprav prosila za dovoljenje, da posnetke uporabimo brez glasbe.

smo s KUD Pozitiv za posnetke predelave lanu, s Slovenian Media House za posnetke obiranja čajevca v Australiji, z Video Mavrico Radomlje za posnetke živih jasic in s producentom Centro de Estudios Indigenes de la Unach, Instituto de Cultura Chiapaneca (Center za študije staroselcev Univerze v Chiapasu, Inštitut za kulturo Chiapasa) za posnetke Sokejev iz filma dr. Mojce Terčelj.

Poleg tega smo uporabili posnetke iz večinoma nezmontiranega gradiva posameznikov, svetovnih popotnikov. Največ enot je prispeval Tomo Križnar. Njegovi afriški posnetki razkrivajo, da si je pri domačinih pridobil izredno zaupanje, saj so mu dovolili, da je snemal njihov vsakdan in posebne priložnosti, od katerih so bile nekatere posnete prvič.¹⁰ V Papui Novi Gvineji sta snemala Robert Gartner in etnologinja Darja Hönigman. Janin Klemenčič nam je posredoval posnetke Indonezijcev, Aleksander Zalar pa nam je odstopil nekaj utrinkov s Tahitija in Velikonočnega otoka. Večinoma smo se s popotniki dogovorili, da lahko iz njihovih posnetkov zmontiramo kratke prikaze v zameno za avtorski honorar. Izdelek smo pogledali skupaj, preden smo ga zapekli na DVD-nosilec, in skupaj pripravili tudi kratek opis vsebine.

Posnetke Kitajcev in Tibetancev nam je dovolilo uporabiti Veleposlanstvo Ljudske republike Kitajske. Gre za odlomke iz filmov, ki so nam jih poklonili ob skupnih projektih in razstavah in so nastali v produkciji Kitajskega centra za mednarodno kulturno izmenjavo, ki je del Ministrstva za kulturo Ljudske republike Kitajske.

Formati izvornih posnetkov

Raznolikost izvora gradiva je pomenila tudi veliko pestrost formatov izbranega gradiva. Novejši posnetki iz produkcije našega muzeja so zabeleženi na formata DV in DVCPRO, prej smo snemali v formatu Hi8, najstarejše posnetke pa je naredil dr. Boris Kuhar na 16-milimetrski film. V Avdiovizualnem laboratoriju uporabljajo formata DV in Betacam, starejše posnetke pa so naredili na formate U-matic, Hi8 in VHS. Ker smo njihovo gradivo zmonirali v njihovem studiu, sem končne izdelke posnela na format Betacam za arhiv, digitalizirane pa sem v naš studio prenesla na CD-nosilcih. Posnetke Filmskega arhiva pri Arhivu RS smo s 16-milimetrskega in 35-milimetrskega filma telekinirali na format Betacam na Televiziji Slovenija. Tudi vse posnetke Televizije Slovenija smo presneli na kaseto Betacam. Vse enote v formatu Betacam je naš tehnični sodelavec Peter Gruden digitaliziral v svojem studiu in jih na USB-disku prinesel v naš studio. Popotniki so nam prinesli posnetke na vseh možnih formatih – od S-VHS-C do Betacam.

Seveda smo težili k temu, da bi bili izvorni posnetki na čim kvalitetnejših nosilcih, vendar smo v skrajnem slučaju pristali celo na format VHS. Tak primer so bili posnetki Sokejev iz filma Tzunni Meque (Naš praznik) dr. Mojce Terčelj, ki so bili dostopni samo v formatu VHS pal, kopiji formata VHS secam.

Izvorno gradivo za kolaže smo torej zajemali s filmskih (35-milimetrski in 16-milimetrski film), analognih (Betacam, U-matic, Hi8, Video8, S-VHS, VHS) in digitalnih formatov (DVCPRO, DV, DVD). Veliko število enot in pestrost formatov sta zahtevala dobro notranjo organizacijo, urejen arhiv posnetkov in natančno vodenje podatkov o gradivu.

¹⁰ Glej posnetke urejanja naglavnega okrasja v enoti Ljudstvo Turkana, kolaž Afrika.

Izdelava kolažev in njihova umestitev na razstavo

Pred montažo kolažev smo najprej določili strukturo posameznega kolaža z vrstnim redom enot. Montaža je potekala v studiu Kustodiata za etnografski film v našem muzeju. Grobo montažo sem opravila sama, potem pa smo s kustosi dorekli fino montažo, opredelili naslove enot in navsezadnje določili ime kolaža. Enotam smo dali naslove, ki natančno in jedrnatno opredelijo vsebino, obenem pa opravljajo tudi funkcijo ločnice med dvema enotama. Kolažu smo poiskali ime, ki je skupni imenovallec vseh vsebin in se vklaplja v razstavni načrt. Vsi naslovi so dvojezični, saj nagovarjamo tudi tuje obiskovalce.

Zaradi kratkosti enot smo se odločili, da se podatkom o kraju, času, avtorjih in producentih v obliki elektronskih napisov na sliko odpovemo in jih začasno priobčimo v posebni brošuri, ki je na razpolago na razstavi. Ti podatki so dostopni na spletni strani muzeja in ko jim bomo dodali še fotogram vsake enote, bodo postali avdiovizualni dokument. Za celotno razstavo je predviden dinamičen pristop, torej možnost nadomeščanja določenih razstavnih sklopov z drugimi in enako obstaja možnost dodajanja ali zamenjave vsebin tudi pri kolažih.

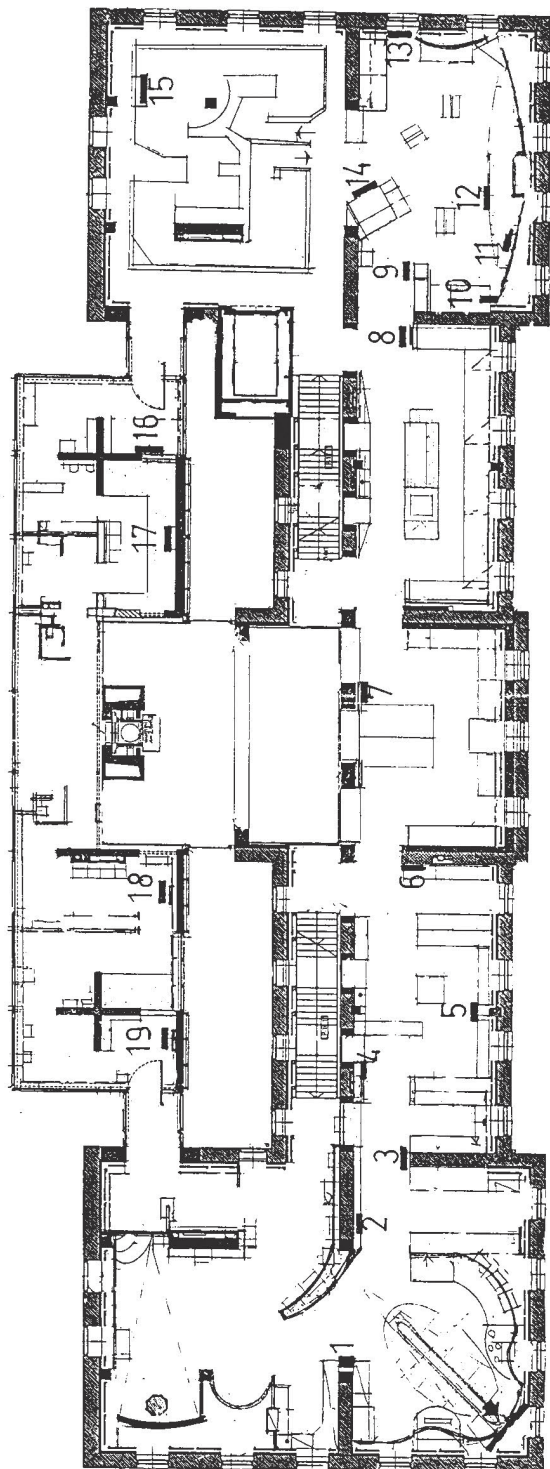
253

Že ob snovanju razstave smo razmišljali tudi o tehniki predvajanja avdiovizualij in njeni umestitvi na razstavo. Upoštevajoč koncept kolažev in formo urejenega gradiva smo ocenili, da je najbolj racionalno uporabiti najbolj razširjene in prilagodljive nosilce današnjega časa, DVD-ploščke in relativno majhne LCD-ekrane, ki so umeščeni blizu muzealijam. Tesna vpetost ekranov v razstavo je najbolj očitna v razdelku Družbeno in duhovno, kjer je na šestih ekranih sedem vsebinskih sklopov (treh kustosov oz. strokovnih sodelavcev). Nekateri kustosi so se zaradi narave prostora in tematike raje odločili za en ekran na prostor: izraziti primeri so kolaži z naslovi Ribolov, Gojeni ekosistemi, Živinoreja, Osebni videz in Dom ter vsi štirje kolaži v Odsevu daljnih svetov.

Ekрани so montirani v višini oči, ker pa smo upoštevali tudi najmlajše uporabnike, je ta višina nekoliko nižja kot pri povprečnem odraslem človeku. Ekran v Etno-Abecedažu je pritrjen še malo nižje, ker nagovarja predvsem otroke. Ekran, ki prikazuje pustovanje, pa zaradi oblikovalske rešitve stoji na nizkemu podestu. Kolaži so na DVD ploščkih zapečeni tako, da se avdiovizualne vsebine predvajajo v zanki, brez prekinitve. Oprema z avdiovizualnimi vsebinami je aktivna v času, ko je odprta razstava.

Napis ob ekranu prinaša dvojezične podatke o vsebinah in dolžini kolaža, da ima obiskovalec pregled nad avdiovizualnimi vsebinami.

254

Načrt tretjega nadstropja razstavne palače z vrisanim tlorisom razstave *Med naravo in kulturo* prikazuje umestitev avdiovizualne opreme. V spodnjem levem kotu vidimo polkrožno platno multivizije. V spodnjem desnem kotu je nad čupo montirano platno, na katerem prikazujemo etnografski film. Številke od 1 do 19 označujejo ekrane, na katerih prikazujemo avdiovizualne kolaže.

Pregled kolažev po vsebinah

1. *RIBOLOV* (6 minut): Ribolov na Cerkniškem jezeru, Načini ribolova na Cerkniškem jezeru, Ribolov v Piranskem zalivu, Veslanje s čupo.
2. *GOJENI EKOSISTEMI* (10 minut): Kopaško poljedelstvo, Oranje z voli, Brananje, Oranje s traktorjem, Žetev s srpom, Strojna žetev, Teritev, Predelava lanu.
3. *ŽIVINOREJA* (10 minut): Ročna košnja, Košnja s kosilnico, Spravilo sena, Košnja s traktorjem, Baliranje, Paša, Striža ovac, Odgon živine v planino, Predelava mleka v maslo.
4. *PROIZVODNE OBRTI* (8 minut): Lončarstvo, Kovaštvo.
5. *SUHOROBARSTVO* (11 minut): Izdelava kuhalnice, Izdelava sita, Izdelava zobotrebecev, Pletenje košare.
6. *PREŽIVLJANJE SLOVENSКИH IZSELJENCEV* (4 minute): Tovarna slamnikov v ZDA, Izdelava sodov v Argentini, Pridelava olja iz čajevca v Avstraliji.
7. *OSEBNI VIDEZ* (3 minute): Kako vidim druge? Kako drugi vidijo mene? Kako se vidim sam?
8. *DOM* (13 minut): Kmečki dom, Dom v mestu, Notranjost kmečkega doma, Notranjost doma v mestu, Priprava hrane na ognjišču, Priprava hrane v črni kuhinji, Priprava hrane v štedilniški kuhinji, Priprava kruha, Uživanje kruha, Kosilo.
9. *IGRAČE IN IGRA* (6 minut): Igrače, Otroško igrišče v Tivoliju leta 1950, Otroško igrišče v Tivoliju leta 2004.
10. *ŽIVE JASLICE* (8 minut): Žive jaslice v Ligojni, Žive jaslice v Hrovači.
11. *PIRHI* (7 minut): Krašenje, Blagoslov, Igre.
12. *PUSTOVANJE* (10 minut): Orači iz Haloz in Markovcev, Vrbiške šeme, Cerkljanski lavfarji.
13. *SLIKANJE PANJSKE KONČNICE* (4 minute).
14. *MALI KRUKI IN TRNIČI* (7 minut): Izdelovanje malih kruhkov, Izdelovanje pisav in trničev.
15. *MIKLAVŽEVANJE* (3 minute).
16. *OCEANIJA* (12 minut): Aborigini, Novogvinejci, Tahitijci, Prebivalci Velikonočnega otoka.
17. *AZIJA* (13 minut): Indonezijci, Kitajci, Tibetanci.
18. *AMERIKA* (10 minut): Otavanci, Očipvejci, Sokeji, Janomami.
19. *AFRIKA* (13 minut): Ljudstvo Diola, Ljudstvo Matakam, Nube, Ljudstvo Turkana.

Na 19 ekranih na razstavi *Med naravo in kulturo* torej predvajamo 19 avdiovizualnih kolažev, ki vsebujejo 72 kratkih enot urejenega gradiva. Pod številko 13 in 15 nista prava kolaža, saj vsebujeta samo po eno enoto, ostale so sestavljene iz dveh do desetih enot. Skupna dolžina kolažev je 160 minut. Gradivo za 44 enot je pridobljeno ali odkupljeno od drugih ustanov in posameznikov, gradivo za 28 enot pa prihaja iz naše

lastne produkcije. Gradivo za 14 enot smo namensko posneli za razstavo in ena od njih je aktivna kamera pri enoti Osebni videz.

Avdiovizualni kolaž Osebni videz

Kolaž Osebni videz obravnavam posebej, ker ne sledi pristopu ostalih kolažev. Mag. Janja Žagar je najprej pripravila zelo strukturiran scenarij, ki bi zahteval veliko filmskih podatkov, vendar za vsako točko po en sam kader. Namesto filmskega gradiva bi pogosto lahko uporabili fotografije, taka struktura pa bi veliko bolje funkcionirala na dotikalnem ekranu.

256 Navsezadnje smo se odločili za prikaz oblačilnega videza v dveh točkah. Prva odgovarja na vprašanje Kako vidim druge?, druga pa na vprašanji Kako me vidijo drugi? in Kako se vidim sam? Prva enota prinaša posnetke ljudi na Čopovi ulici, Prešernovem trgu in Tromostrovju v Ljubljani leta 2004. Mag. Janja Žagar je želela, da bi mimoidoče posneli precej od blizu ali pa z zumiranjem na njihovo garderobo, vendar bi bilo to poseganje v zasebnost ljudi. Vsakega posebej bi morali vprašati za dovoljenje in iz izkušenj vem, da bi le redko kdo pristal na snemanje, povrh vsega pa bi izgubili avtentičnost obnašanja. Navsezadnje sem posnetke naredila v totalih in relativno širokih planih, saj pravzaprav v življenju mimoidoče največkrat opazujemo s prav takih razdalj.

Odgovor na vprašanji Kako me vidijo drugi? in Kako se vidim sam? gledalcem pred ekranom ponudi pogled nase. Ko se zatemni napis, se namreč za deset sekund vklopita mala kamera, ki je dobro skrita nad ekranom, in reflektor nad njo. Svetlobne razmere niso idealne, saj smo delali kompromis med svetlobo, ki je nujna, da je na sliki vsaj malo barv, in med intimno svetlobo razstavnega prostora. Kustodinja je namreč želela, da kamera in reflektor ne obremenjujeta preveč drugih elementov razstave.

Odzivi obiskovalcev

Dober mesec po odprtju razstave smo pripravili vprašalnik za obiskovalce, s katerim smo želeli preveriti zadovoljstvo obiskovalcev z avdiovizualnimi komponentami razstave. Anketa je vsebovala štiri sklope, po en sklop je bil namenjen multiviziji Kdo sem, kdo smo, etnografskemu filmu Spomini nabrežinskega ribiča in kolažem na devetnajstih ekranih. Te tri točke so obiskovalce vabile, da obkrožijo ponujene odgovore, četrta pa jih je pozivala, da napišejo svoje komentarje in predloge. Do oddaje članka smo prejeli 60 izpolnjenih anket. Analiziram samo odgovore, ki se nanašajo na avdiovizualne kolaže.

Glede kolažev na razstavi smo obiskovalce spraševali o zanimivosti vsebin (nezanimivo, zanimivo, zelo zanimivo), o njihovi dolžini (prekratka, primerna, predolga) in če bi želeli možnost izbire vsebin (da, ne). Vsebine kolažev je en anketiranec (1,67 %) ocenil kot nezanimive, 31 (51,67 %) kot zanimive in 28 (46,66 %) kot zelo zanimive. Torej je povprečna ocena zanimivosti dokaj visoka. Dolžino kolažev je šest odgovorov (10 %) opisalo kot prekratko, 47 (78,33 %) kot primerno in sedem (11,67 %) kot predolgo. Velika večina obiskovalcev torej meni, da je dolžina kolažev primerna. Na vprašanje o

Presenečeni obiskovalki sta pri kolažu *Osebni videz* na ekranu zagledali sebe. Po naslovu druge enote *Kako me vidijo drugi? Kako se vidim sam?* se namreč vklopita kamera in reflektor nad ekranom. Foto: M. Habič, 2006

možnosti izbire je dobra polovica anketirancev (31 ali 51,67 %) odgovorila pozitivno, le malce manj (29 ali 48,33 %) pa negativno.

Z anketo smo poleg splošnega zadovoljstva obiskovalcev preverjali predvsem stopnjo želje po interaktivnem dostopu do avdiovizualij – zanimalo nas je, kolikšen delež obiskovalcev ocenjuje, da bi bila uporaba avdiovizualij z možnostjo izbire vsebin na dotikalnih ekranih prijaznejša do uporabnikov. Na to možnost nas je opozoril John Veverka, ko je imel v našem muzeju januarja 2006 delavnico. Tedaj je bila vsa avdiovizualna oprema že kupljena in nameščena, vsebine pa zapečene na DVD-ploščkih. Rezultati ankete kažejo, da so mnenja obiskovalcev glede interaktivnosti dostopa deljena. Zaradi tega bomo kolaže predvajali nespremenjeno, dokler avdiovizualni opremi ne poteče življenjska doba, potem pa bomo vsebine kolažev z veliko enotami verjetno prenesli na računalnike z dotikalnimi ekрани.

Zaključek

Avdiovizualni kolaži so vsaj v Sloveniji nov princip vmeščanja avdiovizualij na muzejsko razstavo, saj jih doslej še v nobenem muzeju niso uporabili na ta način. Pri tem ne mislim na formo kolaža ali kompilacije, ki ga Darja Skrt obravnava v svoji knjigi *Gibljive slike z razstave*. Novost je predvsem forma urejenega gradiva posameznih enot, ki

sledi notranji strukturi pripovedi, izogiba pa se dodatnim interpretacijam in elementom. Urejeno gradivo je vizualno izčiščen etnološki dokument.

Kolaži so se izkazali za kvalitetno in učinkovito obliko podajanja informacij o predmetih na razstavi. Odzivi obiskovalcev so pozitivni in tudi anketa je pokazala visoko stopnjo zadovoljstva z vsebinami. Nekateri obiskovalci so celo predlagali, da bi vsebine kolažev izdali na DVD-nosilcih, kar pa zaradi pestrosti izvora gradiva ni preprosto. Za kaj takega bi potrebovali ponovna dovoljenja vseh avtorjev in producentov izvirnega gradiva.

Prednost avdiovizualnih kolažev je v njihovi tesni vpetosti v razstavo. Tu pride do izraza komplementarnost obojega, razstavljenih predmetov in avdiovizualij. Kolaži obiskovalcem posredujejo tiste informacije, ki jih predmeti sami ne morejo dati, razstavljenе predmete torej postavijo v življenjski kontekst. Obratno tudi razstavljeni predmeti s svojo prezenco podpirajo posnetke in jim dajo večjo težo. Kolaži zato izven konteksta razstave ne dosegajo enakega učinka. To se je prvič pokazalo marca 2005 na Muzeoforumu, posvečenem uporabi filmov kot podpori pri muzejski interpretaciji, kjer smo pogledali dva kolaža, in drugič februarja 2006 na Ptujju, ko je Potujoči pustni kino med drugimi pustnimi filmi pokazal tudi kolaž Pustovanje. Publika je v obeh primerih ostala dokaj neprizadeta, saj je pričakovala strukturo filma.

Positivna stran avdiovizualnih kolažev je vsekakor tudi možnost prilagajanja vsebin, dodajanja ali zamenjave enot. Kustodiat za etnografski film hrani arhiv avdiovizualnih vsebin, zato lahko v Slovenskem etnografskem muzeju dokaj hitro reagiramo na potrebo po zamenjavi posamezne vsebine in dolgoročno tudi tehnike.

Avdiovizualni kolaži so velik projekt po obsegu in tudi po številu udeleženih ljudi. Njihova zasnova in izvedba je skupinsko delo strokovnih delavcev Slovenskega etnografskega muzeja, vanje pa so svoj avtorski, producentski, organizacijski, strokovni in tehnični prispevek dodali še vsi omenjeni in mnogi neomenjeni posamezniki in ustanove.

Avdiovizualni kolaži prikazujejo bogato paleto podob iz načina življenja Slovencev in drugih ljudstev. Njihove vsebine so podrejene konceptu razstave *Med naravo in kulturo*, zato ne prikazujejo splošnega preseka vizualnih podob slovenskega naroda in ljudstev sveta, vendar vsekakor tvorijo bogato etnološko avdiovizualno dokumentacijo. Njena prednost pred drugimi zbirkami vizualne dokumentacije je dnevna dostopnost posnetkov javnosti in dostopnost podatkov o njih na spletni strani muzeja.

Avdiovizualne enote

Avdiovizualni kolaži

19 kolažev na stalni razstavi *Med naravo in kulturo*, strokovni sodelavci mag. Polona Sketelj, mag. Andrej Dular, mag. Daša Hribar, mag. Janja Žagar, Anja Serec Hodžar, dr. Gorazd Makarovič, dr. Nena Židov, mag. Igor Cvetko, Bojana Rogelj Škafar, Sonja Kogej Rus, Ralf Čeplak Mencin, dr. Mojca Terčelj, dr. Marko Freljih, realizacija Nadja Valentinčič Furlan, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2004/5, DVD, skupaj 160 minut.

Uporabljeni so posnetki iz produkcije Slovenskega etnografskega muzeja, Avdiovizualnega laboratorija ISN ZRC SAZU, Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu

RS, Televizije Slovenija, Deželnega sedeža RAI v Trstu, Veleposlaništva LR Kitajske v Ljubljani, Slovenian Media House v Sydneyu, Video Mavrice Radomlje, Toma Križnarja, dr. Mojce Terčelj, Darje Hönigman, Roberta Gartnerja, Bojana Matjašiča, Janina Klemenčiča, Aleksandra Zalarja. (Natančni podatki o avtorjih in producentih izvirnega gradiva so dostopni v posebni publikaciji in na muzejski spletni strani.)

Kdo sem, kdo smo

Idejna zasnova multivizije mag. Inja Smerdel, scenarij mag. Inja Smerdel, Alenka Konič, strokovni sodelavci Nadja Valentinčič Furlan, dr. Nena Židov, Bojana Rogelj Škafar, dr. Mirko Ramovš, Damjana Pediček Terseglav, Andrejka Ščukovt, Eda Belingar, Eda Benčič Mohar, Vladimir Knific, Mojca Terčelj Otorepec, Dušan Strgar, Jelka Skalicky, Lilijana Medved, kamera Alenka Konič, Miran Brumat, Matija Brumat, režija, montaža, animacija in oblikovanje grafike Alenka Konič, oblikovanje zvoka Boštjan Perovšek, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2005, 19 minut.

259

Uporabljeno gradivo so prispevali Slovenski etnografski muzej, Televizija Slovenija, Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS, Avdiovizualni laboratorij ISN ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Tehniški muzej Slovenije, Studio Cotič - Trojer, Kulturno društvo Škocjan na Dolenjskem, arhiv Postojnske jame in Zavodi za varstvo kulturne dediščine RS.

Spomini nabrežinskega ribiča

Raziskava in pogovor mag. Polona Sketelj, realizacija Nadja Valentinčič Furlan, produkcija Slovenski etnografski muzej, 2004, DVD, 13 minut.

LITERATURA IN VIRI

ETHNOLOGIE AMERIKA

1997 *Ethnologie Amerika : Medienkatalog*. Göttingen : Institut für den Wissenschaftlichen Film.

ETHNOLOGIE ASIEN

1998 *Ethnologie Asien : Medienkatalog*. Göttingen : Institut für den Wissenschaftlichen Film.

ETHNOLOGIE AUSTRALIAEN/OZEANIEN

1997 *Ethnologie Australien / Ozeanien : Medienkatalog*. Göttingen : Institut für den Wissenschaftlichen Film.

ETHNOLOGIE EUROPA

1995 *Ethnologie Europa : Medienkatalog*. Göttingen, Institut für den Wissenschaftlichen Film.

HEIDER, Karl G.

1980 *Ethnographic Film*. Austin, London : University of Texas Press.

INŠTITUT

2006 *Inštitut za Slovensko narodopisje : Avdiovizualni laboratorij*. Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. <<http://www.zrc-sazu.si/isn/avdiovizualnilab.html>> (20. 7. 2006)

INTERNATIONAL

2006 *International video sales list*. London : The Royal Anthropological Institute. <http://www.therai.org.uk/film/video_sales.html> (20. 7. 2006)

INTERPRETIVE

2006 *Interpretive planning & interpretive training*. Michigan : John Veverka & Associates. (20.7.2006) <<http://www.heritageinterp.com>>

ISKANJE

2006 *Iskanje po arhivu Slovenskega filmskega arhiva*. Ljubljana : Arhiv Republike Slovenije. <http://sigov3.sigov.si/cgi-bin/htqlcgi/arhiv/enos_isk_film.htm> (20. 7. 2006)

IWF MEDIACATALOGUE

2006 *IWF Mediacatalogue*. Göttingen : IWF knowledge and media. <<http://iwfdigiclip.iwf.de/iwf/start.jsp>> (20. 7. 2006)

KRIŽNAR, Naško

1982 *Slovenski etnološki film : filmografija 1905–1980*. Ljubljana : Slovenski gledališki in filmski muzej, Nova Gorica : Goriški muzej.

KULTURWISSENSCHAFT

2006 *Kulturwissenschaft und Wirtschaft*. Celovec : Herta Maurer-Lausegger & Economic-Team GmbH. <<http://kwfilm.com>> (20. 7. 2006)

MEDIENKATALOG

2000 *Medienkatalog : Auswahlverzeichnis*. Göttingen : Institut für den Wissenschaftlichen Film.

260

NEMANIČ, Ivan

1994 *Filmi Metoda in Milke Badjura 1926–69*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

1998 *Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu RS : dokumentarni, igrani in animirani filmi*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

2002 *Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu RS : zvezek 4*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

2005 *Filmski zapisi Božidarja Jakca 1929–55*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

REZEC - STIBILJ, Tatjana

2005 *Slovenski dokumentarni film 1945–1958*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

REZEC - STIBILJ, Tatjana; TRŠAN, Lojz

2000 *Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu RS*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

REZEC - STIBILJ, Tatjana; SUNCIČ, Vladimir; TRŠAN, Lojz

2002 *Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu RS : zvezek 6*. Ljubljana : Slovenski filmski arhiv pri Arhivu RS.

SKRT, Darja

1997 *Film in video v muzeju*. V: *Etnološki film med tradicijo in vizijo* (ur. Naško Križnar). Ljubljana : Založba ZRC. Str. 173–177.

1999 *Film in video v muzeju : razstavna predstavitev in projekcija*. *Argo* 42, št. 1, str. 112–117.

2001 *Audiovizualno na etnoloških razstavah*. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 41, št. 1–2, str. 78–80.

2004 *Gibljive slike z razstave : k filmsko-teoretsko in muzeološko osmišljeni rabi avdiovizualnih medijev od dokumentarnega filma do multimonitorne instalacije v muzejih v Sloveniji*. Nova Gorica : Goriški muzej.

SLOVENSKI

2006 *Slovenski etnografski muzej : kustodiat za etnografski film: filmografija*. Ljubljana : Slovenski etnografski muzej. <<http://www.etno-muzej.si/filmografija.php>> (20. 7. 2006)

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI

2006 *Slovenski etnografski muzej : razstave : stalna razstava : avdiovizualni izdelki na razstavi Med naravo in kulturo*. Slovenski etnografski muzej. <http://www.etno-muzej.si/razstave_stalna_avdio.php> (5.10. 2006)

TRAMPUŽ, Miha; OMAN, Branko; ZUPANČIČ, Andrej

1997 *Zakon o avtorski in sorodnih pravicah s komentarjem*. Ljubljana : Gospodarski vestnik.

TRŠAN, Lojz

2000 *Lepo je živet' na deželi*. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 40, št. 3–4, str. 62–63.

VALENTINČIČ FURLAN, Nadja

2003 *Filmski dokumenti dr. Borisa Kuharja*. *Etnolog* 13, str. 263–272.

VEVERKA, John

2005 *Tips and concepts for planning truly "interpretive" exhibits* : [gradivo za seminar Interpretacija kulturne dediščine].

VOGRINC, Jože

2005 *Kako so predmeti omrtveli in kaj jim danes vdihuje življenje?* : sociologove opazke. *Argo* 48, št. 2, str. 138–141.

BESEDA O AVTORICI

Nadja Valentinčič Furlan, diplomirana etnologinja in kulturna antropologinja, anglistka. Med študijem na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani se je usmerila v etnografski film. Po diplomi se je zaposlila v Službi za arhiviranje in dokumentacijo na Televiziji Slovenija in obenem delovala tudi na področju vizualne etnologije. Ko je leta 2000 Slovenski etnografski muzej ustanovil Kustodiat za etnografski film, je oblikovala njegov program in odlej skrbi za področje avdiovizualnega v muzeju, ki zajema produkcijo, dokumentiranje, hranjenje, raziskovanje in predstavljanje etnografskih filmov. Zadnja leta se največ posveča izdelavi avdiovizualij za stalno razstavo.

ABOUT THE AUTHOR

Nadja Valentinčič Furlan has a university degree in ethnology and cultural anthropology, and in English. During her studies at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Arts in Ljubljana she focused on ethnographic film. After taking her degree she was employed with the Archive and Documentation Service of TV Slovenia and continued to be active in the field of visual ethnology. When the Slovene Ethnographic Museum established its Department of Ethnographic Film in 2000, she elaborated the department's programme and since then has been responsible for audiovisual matters in the museum, including production, documentation, preservation, research and presentation of ethnographic films. In recent years most of her efforts have been dedicated to the production of audiovisuals for the permanent exhibition.

261

SUMMARY

THE AUDIOVISUAL COLLAGES IN THE PERMANENT EXHIBITION *BETWEEN NATURE AND CULTURE*

In March 2006 the Slovene Ethnographic Museum (SEM) opened the first part of its permanent exhibition, entitled *Between Nature and Culture*, supplemented by three types of audiovisuals: the multivision presentation *Who am I, who are we*, the ethnographic film *Memories of a Nabrežina fisherman* and *Collages of audiovisual records*.

Planning of the collages started in 2001 and was guided by the following criteria:

The contents of the records: Audiovisual records communicate essential information on the exhibited objects in a real-life context, such as making objects and applying them in work procedures, different activities and customs. Sometimes the wider context is shown, for instance ambiances of dwelling culture or way of living of peoples around the world.

The professional criteria for ethnographic films: Wherever possible, the selected audiovisual records observe the criteria for ethnographic films (activities and procedures are recorded integrally in an authentic environment with the authentic sound, when a reconstruction is involved, this fact is stated, etc.).

Internal structure: Audiovisual units are structured as arranged material. This means that a unit's internal structure follows the structure of an event or content, but refrains from additional interpretation. Related units are joined into an audiovisual collage.

Sound image: At the sound level, the audiovisual units include synchronous natural sounds wherever these exist. Excerpts from documentaries and television programmes, in which natural sounds are combined with music and/or commentary, are shown silently.

The criteria of the information's duration and compactness: Audiovisual units communicate compact

information and they are therefore short and economical in the visual narrative.

When elaborating the concept for the exhibition, the curators agreed that only selected collections of objects would be equipped with audiovisual information: fishing, agriculture, processing flax, livestock breeding, making pottery, blacksmithing, *suha roba* articles (wooden utensils) making, the livelihood of the Slovene emigrants, personal appearance, home, toys and playing, live Christmas cribs, Easter eggs, carnival customs, beehive panel painting, small honey bread, *trniči* (little cheeses), St Nicholas' Eve celebration, and the way of living of some peoples on the following continents: Australia and Oceania, Asia, the three Americas, and Africa.

For the audiovisual collages we undertook new recording and also examined existing visual material of the Department of Ethnographic Film at SEM, the Audiovisual Laboratory of the Institute of Slovene Ethnology at the Scientific Research Centre of Slovene Academy of Sciences and Arts, the Slovene Film Archives of the Archives of the Republic of Slovenia and the Department of Archiving and Documentation of Television of Slovenia. For the exhibition's non-European section we searched for records made by travellers. Copyright matters were, of course, arranged for all records obtained from institutions and individuals.

Because of the brevity of the units we decided not to feature the data on the time and place of recording, authors, and producers in the form of electronic on-screen captions; these data are listed in a special brochure that is available at the exhibition and on the museum's website.

During the design process of the exhibition we considered also the techniques of showing audiovisuals and their incorporation in the exhibition. Taking account of the concept of collages, we decided that the most rational and effective solution was to use DVD disks and relatively small LCD screens close to the exhibited objects. The screens are mounted at eye level, but considering the museum's youngest visitors, this level is slightly lower than with an average adult person. The captions next to the screens contain bilingual (Slovene-English) data on the contents and length of every individual collage.

The nineteen screens in the exhibition *Between Nature and Culture* thus show 19 audiovisual collages consisting of 72 short units of arranged material. The total duration of these collages is 160 minutes. For 44 units the material was provided by or purchased from other institutions or individuals, and the material for 28 units comes from the museum's own production. Material for 14 units was recorded on purpose for the exhibition. A special feature is the active camera which switches on as a second unit in the Personal Appearance collage.

Two months after the exhibition was opened a questionnaire was prepared for the visitors in order to establish their level of satisfaction with the audiovisual components. Our analysis of the answers showed that the visitors are very satisfied with the content of collages, and they mostly considered their duration appropriate. Opinions were very much divided on the option of selecting contents therefore interactive access to the units of the audiovisual collages will be addressed in a couple of years, when the life-time of the audiovisual equipment expires.

Audiovisual collages are, at least in Slovenia, a new principle of incorporating audiovisuals in a museum exhibition. Novelty is the form of the material arranged in individual units following the narrative's internal structure, but avoiding additional interpretations and elements. The advantage of audiovisual collages is that they are tightly embedded in the exhibition. They present a rich range of images from the way of life of the Slovenes and other peoples and thus constitute a rich ethnological audiovisual documentation, daily accessible to the public.